

บทที่ 5

ผลการดำเนินงานนโยบายพัฒนา เศรษฐกิจและสังคมของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์

การดำเนินงานนโยบายพัฒนา เศรษฐกิจและสังคมของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ส่งผลต่อสังคมไทยในด้านต่าง ๆ คือ ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม ด้านความมั่นคงจากลัทธิคอมมิวนิสต์ และด้านรัฐบาลเอง

ผลทางด้านเศรษฐกิจ

การดำเนินงานนโยบายพัฒนา เศรษฐกิจและสังคมในสมัยพัฒนา ได้ส่งผลถึงด้านเศรษฐกิจดังนี้

ผลที่เป็นไปตามเป้าหมาย

1. อุตสาหกรรมภายในประเทศขยายตัวมากขึ้น เนื่องจากมีบรรดานักลงทุนทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศกล้าลงทุนในประเทศไทยมากขึ้น การที่จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้พยายามดำเนินนโยบายพัฒนาเศรษฐกิจในรูปแบบต่าง ๆ ทั้งการใช้อำนาจที่มีอยู่เพื่อออกกฎหมายฉบับต่าง ๆ เช่นการออกพระราชบัญญัติส่งเสริมการลงทุนในปี พ.ศ. 2503 และ 2505 ในการส่งเสริม สนับสนุนให้นักลงทุนเอกชนกล้าลงทุนมากยิ่งขึ้น รวมถึงการออกประกาศคณะปฏิวัติฉบับที่ 49 อนุญาตให้คนต่างด้าวมีสิทธิ์ถือครองที่ดินในประเทศไทยได้โดยไม่มีข้อจำกัด การจัดตั้งสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติเพื่อทำหน้าที่วางแผนพัฒนาเศรษฐกิจในระดับชาติ ฯลฯ ซึ่งการดำเนินงานต่าง ๆ เหล่านี้ล้วนแล้วแต่ทำเพื่อสนับสนุนการลงทุนของภาคเอกชนทั้งสิ้น

ในสมัยพัฒนามีการเปลี่ยนแปลงปรับปรุงการบริหารแบบใหม่ โดยการนำชั้นวิชาการและผู้เชี่ยวชาญชาวต่างประเทศมาร่วมกันวางแผนงานเป็นครั้งแรก รวมทั้งเปิดโอกาสให้ข้าราชการและนักวิชาการภายในประเทศมีส่วนในการบริหารงานมากยิ่งขึ้น นอกจากนั้นรัฐบาลยังได้ส่งเสริมให้มีการจัดหลักสูตรอบรมผู้นำและข้าราชการ รวมทั้งการสัมมนาทำให้นักชนวนมีความรู้มีโอกาสดอกเปลี่ยนความคิดเห็นและประสบการณ์ในการทำงานมากขึ้น

นอกจากนี้การดำเนินนโยบายพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้ก่อให้เกิดการพัฒนาทางด้านสาธารณูปโภคที่สำคัญ เช่น เส้นทางคมนาคม การชลประทาน พลังงานไฟฟ้า ซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นพื้นฐานที่สำคัญของระบบเศรษฐกิจทั้งสิ้นโดยที่อมร รัชศาสตร์ ได้แสดงความคิดเห็นว่า

ในช่วงแรกของแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติฉบับที่ 1 รัฐบาลได้สร้างสรรค์ โครงสร้างทางเศรษฐกิจของชาติ (Economic Infrastructure) มากขึ้น โดยเฉพาะในด้านการก่อสร้างทางหลวงสายสำคัญเชื่อมระหว่างจังหวัดและภาค ต่างๆของประเทศ การสร้างตัวเขื่อนกั้นน้ำ และชลประทาน พลังงานไฟฟ้า¹

การสร้างโครงสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจในสมัยนี้ ทำให้ประเทศไทยมีถนนเพิ่มขึ้นถึง 6 สาย รวมระยะทาง 1,200 กิโลเมตร² ทางรถไฟยาวถึง 112 กิโลเมตร³ ดังนั้นจึงถือได้ว่ากระจายและพลังงานไฟฟ้าอันเกิดจากการก่อสร้างเขื่อนต่าง ๆ ถึง 1,232,570 กิโลวัตต์⁴ ซึ่งผลงานดังกล่าว ได้อำนวยประโยชน์แก่การพัฒนาเศรษฐกิจอย่างมาก

แต่อย่างไรก็ตาม ในเรื่องของการลงทุนสร้างระบบการคมนาคมนี้ได้รับการพัฒนามาตั้งแต่ช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 แล้ว กล่าวคือการลงทุนในช่วงนั้นเน้นที่การขนส่งและความสะดวกในการสื่อสารซึ่งคิดเป็นจำนวน 43 เปอร์เซ็นต์ของเงินลงทุนทั้งหมด ซึ่งจัดเป็นอัตราสูงสุดในภาคพื้นเอเชียอาคเนย์ เงินบางส่วนนำมาปรับปรุงสภาพของทาง

¹อมร รัชศาสตร์, "การวางเป้าหมายของการพัฒนาประเทศไทย" ใน ทฤษฎีแนวความคิดในการพัฒนาประเทศ, อมร รัชศาสตร์ และชาติติยา กรรณสูตร, บรรณาธิการ (กรุงเทพฯ : สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2515), หน้า 915.

²บุญชนะ อัตถากร, "งานเกี่ยวกับการพัฒนาที่สำคัญในสมัยของ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ปี 2502-2506" ใน ประวัติและผลงานของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์, คณะรัฐมนตรี, (พระนคร : สำนักนายกรัฐมนตรี, 2507), หน้า 93.

³เรื่องเดียวกัน, หน้า 81.

⁴เรื่องเดียวกัน, หน้า 86.

รถไฟและทำให้ทันสมัยขึ้นดังนั้นจึงถือได้ว่าระบบการคมนาคมได้รับการเอาใจใส่จากรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงครามแล้ว แม้ว่าจุดประสงค์จะเป็นไปเพื่อทำการพัฒนาเส้นทางที่ได้รับ ความเสียหายจากสงครามโลกครั้งที่ 2 ก็ตาม แต่การดำเนินการดังกล่าวของรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงครามได้เป็นพื้นฐานของการปฏิรูปทางการค้าและการผลิตในสมัยของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ด้วย⁵

2. รายได้ประชาชาติสูงขึ้น การใช้นโยบายเศรษฐกิจแบบเสรีนิยม ทำให้ ประชาชนมีรายได้สูงขึ้นเพราะมีงานทำมากขึ้น และการเพิ่มรายได้ของประชาชนภายใน ชาติได้ส่งผลถึงการเพิ่มของรายได้ประชาชาติโดยเฉลี่ยประมาณ 8 เปอร์เซ็นต์ต่อปี แม้ว่า จะมีจำนวนประชากรเพิ่มขึ้นในทุกปี ดังจะดูได้จากตารางที่แสดงถึงรายได้ประชาชาติ และ รายได้ประชาชนโดยเฉลี่ยดังต่อไปนี้

⁵Unakul Snoh , 1931 International Trade and Economic Development of Thailand , (Columbia University , Ph.D,1961 Economic, History),p.224

ตารางที่ 5-1 แสดงรายได้ประชาชนเฉลี่ยต่อประชาชนหนึ่งคนต่อหนึ่งปี

ปี	จำนวนประชากร (ล้านคน)	รายได้เฉลี่ย (บาท/ปี)
2500	24.2	1,322
2501	24.9	1,641
2502	25.6	1,693
2503	26.4	1,805
2504	27.2	1,867
2505	28.0	1,962
2506	28.8	1,964

ที่มา : สำนักงานสถิติแห่งชาติ, สมุดสถิติรายปีประเทศไทย (พระนคร : โรงพิมพ์สำนักนายกรัฐมนตรี, 2508), หน้า 162.

จากการเพิ่มของรายได้ประชาชาติเฉลี่ยต่อประชาชนตามที่ปรากฏดังตารางด้านบน จะเห็นได้ว่าในสมัยการพัฒนานี้ ประชากรมีรายได้เฉลี่ยเพิ่มขึ้นทุกปีถึงแม้ว่า จำนวนประชากรจะเพิ่มมากขึ้นทุกปีก็ตาม จึงเป็นการแสดงให้เห็นว่าประชาชนมีรายได้เพิ่มขึ้นจากการดำเนินนโยบายพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ซึ่งก็น่าจะมีสาเหตุมาจากการขยายระบบเศรษฐกิจและการสร้างค่านิยมที่ดีให้ประชาชน ทำให้ประชาชนให้ความสนใจในการทำงาน ประกอบกับมีโรงงานอุตสาหกรรมเกิดขึ้นมากเพื่อรองรับแรงงานด้วยนั่นเอง

การดำเนินนโยบายดังกล่าวทำให้มีผลดีต่อเศรษฐกิจของประเทศด้วย กล่าวคือเมื่อประชาชนภายในประเทศมีรายได้โดยเฉลี่ยเพิ่มขึ้น รายได้ประชาชาติก็เพิ่มสูงขึ้นโดยเฉลี่ยประมาณ 8 เปอร์เซ็นต์ต่อปี⁶ ดังตารางต่อไปนี้

⁶เมธี ครองแก้ว, "รัฐ รัฐบาล เศรษฐกิจ และประชาชน : ความคิดคำนึงทางเศรษฐศาสตร์" ใน เศรษฐกิจไทย : โครงสร้างกับการเปลี่ยนแปลง, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (กรุงเทพฯ : สถาบันวิจัยสังคมจุฬาฯ, 2525), หน้า 365.

ตารางที่ 5-2 แสดงการเพิ่มรายได้ประชาชาติตามลำดับปี ตั้งแต่ พ.ศ. 2502-2506

ปี	การเพิ่มรายได้ประชาชาติ (ล้านบาท)
2502	47,030
2503	53,608
2504	57,244
2505	61,127
2506	64,656

ที่มา : ปรับปรุงจากบุญชนะ อรรถากร, "งานเกี่ยวกับการพัฒนา...", เรื่องเดียวกัน, หน้า 81.

การที่รายได้ประชาชาติเพิ่มขึ้น มีผลต่อเนื้อหาให้เกิดการขยายตัวทางเศรษฐกิจโดยรวมของประเทศ ซึ่งในสมัยนี้ได้กำหนดเป้าหมายของการขยายตัวทางเศรษฐกิจไว้เพียง 5.3 เปอร์เซ็นต์ แต่จากการประเมินผลการพัฒนาเศรษฐกิจในช่วงภายหลังการประกาศใช้แผนพัฒนาฉบับที่ 1 การขยายตัวทางเศรษฐกิจสูงกว่าเป้าหมาย 1.9 เปอร์เซ็นต์⁷ แสดงให้เห็นว่าเศรษฐกิจในช่วงเวลานั้นได้ผลเกินเป้าหมายที่วางไว้

แต่อย่างไรก็ตามในเรื่องของการขยายตัวทางด้านเศรษฐกิจนี้ บทบาทความช่วยเหลือจากสหรัฐอเมริกาที่มีผลต่อการเพิ่มรายรับของประเทศเป็นอย่างมาก กล่าวคือในระหว่างปีพ.ศ. 2494 ถึง 2518 สหรัฐอเมริกาให้เงินแก่ไทยถึง 2.5 พันล้านเหรียญ ฯ

⁷ คณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, สำนักงาน. ประเมินผลการพัฒนาในระยะครึ่งแผนพัฒนาฉบับที่ 4 (กรุงเทพฯ : สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี, 2523), หน้า 1.

รูปของความช่วยเหลือทางการทหาร การลงทุนในการติดตั้งอุปกรณ์ต่าง ๆ ทางทหาร และบำรุงรักษากองทัพ นอกจากนี้สหรัฐอเมริกายังให้เงินช่วยเหลือแก่ไทยทางด้านอื่น ๆ อีกถึง 627 ล้านดอลลาร์สหรัฐ ๆ รวมเป็นเงินช่วยเหลือทั้งหมดมากกว่า 3 พันล้านเหรียญสหรัฐ ^{๗๘} ซึ่งความช่วยเหลือดังกล่าวส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจไทยโดยทำให้ฐานะของการชำระเงินของไทยดีขึ้น เป็นการกระตุ้นความต้องการซื้อภายในประเทศและเป็นการเพิ่มรายรับให้แก่ประเทศอีกด้วย จึงทำให้เศรษฐกิจไทยในช่วงนั้นถูกมองว่าขยายตัวมากขึ้น

ในส่วนในเรื่องรายได้เฉลี่ยของประชาชน แม้ว่าจะมีอัตราเพิ่มขึ้นทุกปีก็ตาม แต่เมื่อคิดถึงค่าครองชีพที่สูงขึ้นแล้วจัดได้ว่า ประชาชนในประเทศยังอยู่ในภาวะที่ลำบากอยู่ ดังสะท้อนให้เห็นในเรื่องอัตราค่าครองชีพและราคาส่งของในตารางที่ 5-3

ตารางที่ 5-3 แสดงดัชนีราคาของเปรียบเทียบกับค่าครองชีพ

พ.ศ.	ราคาขายส่ง	ค่าครองชีพ
2504	100	101
2505	106	105
2506 เฉพาะ มกราคม	97	105
" กันยายน	101	106
2507 " มกราคม	93	103
" กันยายน	96	102

ที่มา : กระทรวงเศรษฐกิจ อ่างใน สถานการณ์เศรษฐกิจของประเทศไทยและผลการปฏิบัติงาน ตามแผนพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติ พ.ศ. 2507

3. แรงงานมีคุณภาพขึ้นสืบเนื่องจากการพัฒนาทางด้านสังคมทำให้บรรดาแรงงานเป็นแรงงานที่มีคุณภาพอันจะทำให้ระบบเศรษฐกิจขยายตัวขึ้น กล่าวคือ จากการที่รัฐบาลใช้

^{๗๘} ผาสุก พงษ์ไพจิตรและคริส เบเคอร์, เศรษฐกิจการเมืองไทยสมัยกรุงเทพฯ (กรุงเทพฯ ฯ ร.อ.เอส.พริ้นติ้งเฮาส์ , 2539) หน้า 217.

การออกคำสั่งจากคณะปฏิวัติ รวมถึงการขึ้นประชาชนโดยผ่านสื่อต่าง ๆ มีผลให้ประชาชนอยู่ในกรอบที่รัฐบาลกำหนดไว้ให้ เนื่องจากจะไม่มีการรวมตัวกันของบรรดาแรงงาน เพื่อเรียกร้องสิ่งใดๆจากนายจ้าง จึงทำให้ระบบเศรษฐกิจไม่ต้องหยุดชะงักและบรรดาแรงงานต่างทามหาเล็งชีพของตนเอง อันจะมีผลทำให้การดำเนินงานในนโยบายพัฒนาเศรษฐกิจก้าวหน้ามากขึ้น

ในด้านของการพัฒนาการศึกษานั้นเป็นเรื่องโดยตรงที่จะพัฒนาเรื่องแรงงานซึ่งจอมพลสฤษดิ์ ธีระรัชต์ ได้ตระหนักถึงเรื่องความสำคัญของกำลังคนมาโดยตลอด โดยที่จอมพลสฤษดิ์ ธีระรัชต์ มักจะกล่าวเน้นอยู่ตลอดเวลาว่า "เงินไม่สำคัญเท่าคน" ดังนั้นในสมัยนี้จึงได้มีการพัฒนาคนเป็นอย่างมากเพื่อให้ประชาชนเป็นแรงงานที่มีคุณภาพของสมัยพัฒนา โดยการขยายสถาบันการศึกษาออกไปในท้องถิ่นที่ห่างไกลจากกรุงเทพฯ โดยเฉพาะในระดับอุดมศึกษา เช่น การจัดตั้งมหาวิทยาลัยขอนแก่นขึ้นในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และจัดตั้งมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ในภาคเหนือ และในระดับอาชีวศึกษาซึ่งได้รับการสนับสนุนให้เฟื่องฟูมากยิ่งขึ้น โดยมีการเปิดสอนวิชาการช่างอุตสาหกรรมขึ้นที่จังหวัดเชียงใหม่ นครสวรรค์⁹ ซึ่งเขตเดิมวิชาช่างนี้จะมีส่วนที่โรงเรียนช่างกลปทุมวันแห่งเดียว ซึ่งในเรื่องของการศึกษาด้านอาชีวศึกษานั้น นายอนันต์ เวชแพทย์ ซึ่งเป็นผู้ที่ได้เลือกเข้าศึกษาด้านอาชีวศึกษาให้เหตุผลในการเข้าเรียนด้านนี้ความว่า

"ในช่วงนั้นยังไม่ค่อยมีใครอยากเรียนด้านอาชีวศึกษา เพื่อน ๆ จะเรียนต่อ ม.แปด (มัธยมศึกษาปีที่ 4 ในสมัยนี้) กันเสียส่วนใหญ่ จะมีไปเรียนอาชีวศึกษาคนเดียว... รู้สึกว่าตอนนั้นรัฐบาลจะส่งเสริมให้เรียนด้วย แต่คนส่วนใหญ่ก็ยังไม่นิยมเพราะกลัวว่าจบมาจะหางานราชการไม่ได้"¹⁰

⁹พงศ์ศักดิ์ วรสุนทรโรสด "วัตถุประสงค์ของโครงการเงินกู้เพื่อการพัฒนาอาชีวศึกษา " ,อาชีวสาร (8-15 พฤษภาคม 2509)

¹⁰สัมภาษณ์ นายอนันต์ เวชแพทย์ อายุ 59 ปี, วันที่ 10 มีนาคม 2540

อย่างไรก็ตาม จากการส่งเสริมของรัฐบาลก็มีผลทำให้จำนวนนักศึกษาด้านอาชีพเพิ่มมากขึ้น จาก 6,758 คนในปี 2502 เป็น 8,026 คนในปี 2504 และจาก 9,242 คนในปี 2508 ว่าเป็น 10,169 คนในปี 2509¹¹ ดังนั้นจึงนับได้ว่ามีจำนวนนักเรียนที่จบทางด้านอาชีพเพิ่มมากขึ้นอันจะทำให้เศรษฐกิจขยายตัวเพราะได้แรงงานที่มีฝีมือมากยิ่งขึ้น

นอกจากนั้น การปลูกฝังค่านิยมแก่ประชาชนให้เป็นผู้มีอารยธรรมเช่นการดูแล เรื่องความสะอาด และการมีสุขภาพอนามัยสมบูรณ์แข็งแรง ซึ่งจะช่วยให้เป็นแรงงานที่มี คุณภาพ รวมถึงการช่วยเหลือของรัฐบาล เช่น ให้บริการยาฟรีสำหรับครอบครัวที่ยากจน รวมถึงการแจกน้ำฟรีแก่ทุกครอบครัวเดือนละ 30 ปี¹⁰ ฯลฯ สิ่งเหล่านี้ทำให้ประชาชนมี สุขภาพและมีกำลังใจที่จะทำงานมากยิ่งขึ้น โดยไม่ต้องมีปัญหาทางครอบครัวที่ต้องแก้ไข ทุกคนจึงมุ่งทำแต่งงานเพื่อสร้างฐานะให้แก่ตนเอง ในด้านความเป็นอยู่ของประชาชนทาง รัฐบาลได้สั่งให้ลดราคาของที่ใช้อุปโภคบริโภคที่สำคัญกับประชาชนลง เช่น ลดราคาข้าว และราคากาแฟ¹¹จากการดำเนินนโยบายต่าง ๆ เหล่านี้ ทำให้ประชาชนมีความเป็นอยู่ ที่ดีขึ้น

ผลที่ได้เป็นไปตามเป้าหมาย

แม้ว่าการดำเนินนโยบายพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์จะมีข้อดีอยู่ก็ตาม แต่ก็ยังคงมีผลที่ไม่ได้เป็นไปตามเป้าหมายด้วย กล่าวคือ จากการดำเนิน นโยบายพัฒนาเศรษฐกิจไม่สามารถขจัดปัญหาความยากจนของประชาชนได้ แม้ว่าจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์จะให้ความสำคัญเรื่องความเป็นอยู่ของประชาชนในท้องถิ่นชนบทก็ตาม แต่ ในความเป็นจริงแล้ว แนวทางการพัฒนาไม่ได้สนใจจะแก้ไขความยากจนของชาวไร่ชาวนา เลย อีกทั้งเป็นการพัฒนาที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความเชื่อที่ว่าจะเพิ่มผลผลิตของประเทศให้

¹¹กรมอาชีวศึกษา, รายงานประจำปี 2500-2519 และกรมวิชาการ, สถิติ การศึกษา พ.ศ. 2502-2506

¹²สยามรัฐ (6 พฤศจิกายน 2501)

¹³สยามรัฐ (14 พฤศจิกายน 2501)

สูงขึ้น และเน้นแต่การพัฒนาการลงทุนขนาดใหญ่เท่านั้น¹⁴ โดยเฉพาะการมุ่งเน้นในเรื่องของการพัฒนากิจการสาธารณูปโภคเพื่อรองรับการลงทุน ทำให้รัฐบาลขาดความสนใจที่จะพัฒนาภาคเกษตรกรรม ซึ่งมีความสำคัญต่อคนส่วนใหญ่ของประเทศ ซึ่งการพัฒนาดังกล่าวของรัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ไม่ได้ตกถึงมือประชาชนที่เป็นคนยากจนจริง ๆ หากแต่ไปตกอยู่กับบุคคลเฉพาะกลุ่มเท่านั้น¹⁵ เช่น การสร้างถนนเข้าไปสู่หมู่บ้านไม่ได้ส่งผลประโยชน์ที่แท้จริงให้กับตัวประชาชนเลย และในทางตรงกันข้ามผลประโยชน์ต่างๆ ตกอยู่กับนักลงทุน และพ่อค้าคนกลางเท่านั้นที่สามารถเข้าไปซื้อผลิตผลจากเกษตรกรได้สะดวก รวดเร็ว แต่เกษตรกรเองไม่ได้ราคาผลผลิตเพิ่มขึ้นแต่อย่างใด ซึ่งเกี่ยวกับในเรื่องนี้ สุธี ประศาสน์ เศรษฐ ได้กล่าวไว้ว่า

ในช่วงแผนเศรษฐกิจฉบับที่ 1 (2504-2509) นั้น รัฐบาลได้ให้ความสำคัญหลักการที่จะขยายการเติบโตทางเศรษฐกิจ โดยมีสมมุติฐานว่า ควรเร่งทำให้รายได้ของประเทศเพิ่มขึ้นก่อนโดยไม่สนใจว่าใครจะได้ประโยชน์มากกว่าใคร เมื่อรายได้มากแล้วก็จะมีการแบ่งปันกันดีขึ้นเองในอนาคต...¹⁶

¹⁴จารึก สุดาใจ, "นโยบายพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศไทย ภายใต้รัฐบาลของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ (2501-2506)," (ปริณญาอักษรศาสตร์มหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2529), หน้า 214

¹⁵เรื่องเดียวกัน, หน้า 215

¹⁶สุธี ประศาสน์ เศรษฐ, "เศรษฐกิจไทย : เส้นทางแห่งความด้อยพัฒนา" ใน เศรษฐกิจไทย : โครงสร้างกับการเปลี่ยนแปลง (กรุงเทพฯ : สถาบันวิจัยสังคม, 2525), หน้า 37

เมื่อรัฐมุ่งที่จะพัฒนาประเทศ โดยหวังที่จะเพิ่มรายได้ประชาชาติผ่านทางด้านอุตสาหกรรมมากกว่าด้านเกษตรกรรมซึ่งเป็นอาชีพของประชากรส่วนใหญ่ในประเทศ จึงมีผลทำให้พ่อค้า นักลงทุนต่าง ๆ พากันร่ำรวย ในขณะที่ชาวไร่ ชาวนายังคงมีฐานะยากจนต่อไป โดยเฉพาะอัตรารายได้เฉลี่ยของชาวไร่ชาวนานานาภาคตะวันออกเฉียงเหนืออยู่ที่ประมาณ 445.48 บาทต่อปี ในช่วง พ.ศ.2502 ก่อนประกาศใช้แผนพัฒนาฉบับที่ 1 โดยต่ำลงเป็น 213.71 บาท ต่อปี ใน พ.ศ.2506 หลังประกาศใช้แผนพัฒนาฉบับที่ 1¹⁷ ทั้งนี้ภาคตะวันออกเฉียงเหนือเป็นภาคที่จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ให้ความสำคัญในการพัฒนามากที่สุดทั้งนี้ก็เป็นเพราะในบางปีได้เกิดปัญหาการขาดแคลนน้ำ เนื่องจากภาวะฝนแล้ง จึงทำาให้ผลผลิตทางการเกษตรบางประเภทผลิตได้น้อยลง หรือเพิ่มขึ้นในปริมาณน้อยดังปรากฏในตาราง 5-4

ตารางที่ 5-4 แสดงปริมาณผลิตผลพืชไร่ที่สำคัญ

	(พันตัน)			
	2504	2505	2506	2507
ยาง	186.1	195.4	118.3	200.0
ปอแก้ว	339.3	113.9	140.0	240.0
ถั่วลิสง	107.9	110.8	120.0	120.0
อ้อย	3,983.0	3,154.6	3,346.0	4,750.0
มะพร้าว	1,042.0	1,218.6	1,340.6	1,347.5
ถั่วเขียว	41.0	51.5	50.0	54.4
ยาสูบ	48.4	48.0	49.0	48.0

ที่มา : ปรับปรุงจากสถานการณ์เศรษฐกิจของประเทศไทย และ ผลการปฏิบัติงานตามแผนพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติ พ.ศ.2507 หน้า 3

¹⁷จางงศ์ ใจเที่ยง, "การปฏิวัติ 2501 กับผลสะท้อนทางด้านเศรษฐกิจสังคม และการเมือง", (วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต แผนกวิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2521), หน้า 217

ในช่วงหลัง พ.ศ. 2504 อันเป็นช่วงของการพัฒนาเพื่อความมั่นคงรัฐบาลไม่
 ได้ใส่ใจที่จะทำการพัฒนาด้วยความต้องการของประชาชนหากแต่มุ่งจะพัฒนาเพื่อความมั่นคง
 อดยไม่ศึกษาความต้องการและความรู้สึกที่แท้จริงของประชาชน ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่า
 การพัฒนาเศรษฐกิจของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ไม่สามารถกระจายรายได้ของประชากร
 ได้ทั่วถึง ทำให้เกิดความยากจนทั่วไปในหมู่เกษตรกรในขณะที่นักลงทุน พ่อค้ากลับร่ำรวยขึ้น
 หรือแม้แต่ผู้ที่เป็นแรงงานเองก็ยังคงประสบปัญหาจากพัฒนาของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ด้วย
 เพราะปรากฏว่าแรงงานไทยจำนวนมากไม่สามารถเข้าทำงานได้ เนื่องจากมีชาวต่างชาติ
 เดินทางเข้ามาอาศัยอยู่ในประเทศไทย เข้าทำงานแทนแรงงานไทย ดังมีการกล่าวถึงปัญหา
 นี้ไว้ว่า " การปล่อยให้คนต่างชาติเข้ามาพำนักอยู่ในประเทศไทย อดยไม่ทราบถึงอาชีพที่
 แน่นนอน เป็นการทำให้การค้า และเศรษฐกิจต้องหลุดมือไปจากชาวไทยมากยิ่งขึ้น"¹⁸ จาก
 ปัญหาดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า แม้จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ จะมุ่งให้ความสำคัญกับการพัฒนา
 แต่ผลประโยชน์ต่างๆ ก็ยังคงตกอยู่กับคนจำนวนน้อย

นอกจากจะเกิดความไม่เสมอภาคในด้านผลประโยชน์ระหว่างพ่อค้า นักลงทุนกับ
 ชาวไร่ชาวนาแล้ว การมุ่งพัฒนาทางด้านอุตสาหกรรมยังทำให้เกิดความแตกต่างในเรื่อง
 ของรายได้ระหว่างประชาชนที่อยู่ในเมืองหลวงและเขตปริมณฑลกับประชาชนที่อยู่ในชนบท
 กล่าวคือ ประชาชนในเขตกรุงเทพฯ และปริมณฑลได้เข้าทำงานในโรงงานอุตสาหกรรมซึ่ง
 มีมากในบริเวณนั้น ในขณะที่ประชาชนในชนบททำงานด้านการผลิตในภาคเกษตรกรรม ซึ่ง
 ปรากฏว่า ประชาชนที่ทำงานในภาคอุตสาหกรรมมีรายได้มากกว่าประชาชนที่ทำการเกษตร
 ดังจะเห็นได้จากตารางต่อไปนี้

¹⁸สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ (30 พฤศจิกายน 2501)

ตาราง 5-5 แสดงรายได้โดยเฉลี่ยของคนไทยระหว่างปี 2503-2522 เปรียบเทียบระหว่างต่างจังหวัดกับกรุงเทพฯ

ปี	เหนือ	ตะวันออกเฉียงเหนือ	ใต้	กลาง	กรุงเทพฯ
2503	1,496	1,082	2,700	2,564	5,630
2513	2,699	1,822	3,858	4,662	11,234
2522	8,781	4,991	12,683	17,655	30,161

ที่มา : ปรับปรุงจากจารึก สุคติ, "นโยบายพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศไทยภายใต้รัฐบาลของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ (2501-2506)," (ปริณญาอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัย บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2529), หน้า 221

จากตารางจะเห็นได้ว่าประชาชนในเขตกรุงเทพฯ มีรายได้มากกว่าภาคใด ๆ ทั้งนี้เพราะประชาชนเหล่านี้ทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม ในขณะที่ประชาชนในภาคต่าง ๆ มีรายได้ต่างจากกรุงเทพฯ เป็นอย่างมาก ทั้ง ๆ ที่เป็นประชากรส่วนใหญ่ของประเทศ โดยเฉพาะในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีรายได้ต่ำกว่าทุก ๆ ภาค ทั้ง ๆ ที่เป็นบริเวณที่จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ให้ความสำคัญมากทั้งการสร้างทางและการสร้างระบบชลประทาน จากผลการพัฒนาดังกล่าวจึงพอสรุปได้ว่า จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ไม่ได้ให้ความสำคัญเรื่องเกษตรมากเท่าที่ควร หากแต่ความสนใจต่าง ๆ มุ่งอยู่ที่ภาคอุตสาหกรรม ทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำในเรื่องของรายได้ระหว่างประชาชน และความยากจนต่าง ๆ ต้องตกอยู่กับเกษตรกรมาตลอด ทั้ง ๆ ที่งานเกษตรเป็นการผลิตขั้นพื้นฐานของระบบเศรษฐกิจ ดังนั้นการมองข้ามงานการผลิตทางด้านเกษตรกรรมก็จะทำให้เศรษฐกิจเติบโตได้อย่างไม่สมบูรณ์

ผลทางด้านสังคม

ในสมัยของการพัฒนานั้น จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้พยายามสร้างความคิด ค่านิยมใหม่ ๆ ให้กับประชาชน เช่น การสร้างค่านิยมในเรื่องความเป็นอยู่ การศึกษา การทํามาหาเลี้ยงชีพ ฯลฯ ดังได้ทําการศึกษามาแล้วในบทที่ 4 ซึ่งปรากฏว่าประชาชนเริ่มยอมรับและคล้อยตามค่านิยมต่าง ๆ ที่รัฐบาลได้วางไว้ให้ เพราะปรากฏว่า ประชาชนเริ่มส่งลูกหลานศึกษาต่อในระดับสูง ๆ มากขึ้น ดังจะเห็นได้จากจำนวนนักศึกษาที่เข้ารับการศึกษานามหาวิทยาลัยเชียงใหม่ที่เพิ่มจำนวนมากขึ้นจาก 458 คนในปี 2507 เป็น 926 คนในปี 2508 และมีจำนวนถึง 1,522 คนในปี 2509¹⁹ ซึ่งการเพิ่มจำนวนนักศึกษาอย่างรวดเร็วนี้ เป็นเพราะการสร้างค่านิยมในการศึกษาให้กับประชาชนควบคู่ไปกับการดำเนินการขยายการศึกษาออกไปยังท้องถิ่นอื่น ซึ่งทำให้บรรดาพ่อแม่ไม่ต้องส่งลูกเข้ามาศึกษาเล่าเรียนเฉพาะในกรุงเทพฯ อันจะทำให้เกิดความสิ้นเปลืองอีกมาก

สำหรับเรื่องของค่านิยมเกี่ยวกับการทํามาหากินนั้น ก็นับว่ารัฐบาลของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้รับความสนใจจากประชาชนอยู่มาก ประกอบกับการสร้างโรงงานอุตสาหกรรมให้มีจำนวนมากยิ่งขึ้น ทำให้ประชาชนได้เข้าทำงานประกอบอาชีพกันมากยิ่งขึ้น

แนวความคิดของสมัยพัฒนาได้ส่งผลถึงสังคมในยุคต่อมา และผลดังกล่าวก็ได้กลายเป็นปัญหาทางสังคมในเวลาต่อมา ดังนั้นจะเห็นได้ว่าการศึกษาในสมัยของการพัฒนา ประกอบกับการพัฒนาอย่างไม่สมดุลย์ มีส่วนทำให้เกิดเป็นปัญหาสังคมในเวลาต่อมาและยังผลให้ ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจฉบับที่ 2 ต้องระบุเรื่องของสังคมเข้าไปด้วย

¹⁹สำนักงานสภาการศึกษาแห่งชาติ, รายงานสถิติมหาวิทยาลัยปีการศึกษา 2507-2509 (พระนคร : โรงพิมพ์สำนักทะเบียนนายกรัฐมนตรี้, 2511), หน้า 3 อ้างในจางงศ์ ใจเที่ยง, "การปฏิวัติ 2501 กับผลสะท้อน...", หน้า 222

ผลทางด้านการมั่นลงจากลัทธิคอมมิวนิสต์

จากการดำเนินนโยบายพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมโดยอาศัยจากลัทธิคอมมิวนิสต์ เป็นข้ออ้างนั้น ได้ส่งผลให้รัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้รับความช่วยเหลือจากสหรัฐอเมริกาเป็นอย่างมาก เช่น การสร้างทางหลวงแผ่นดินสายมิตรภาพ อันเป็นถนนสายแรกที่ สร้างเสร็จภายใต้ความช่วยเหลือของสหรัฐอเมริกา และเป็นโครงการที่ผู้คนรู้จักมากที่สุด ในประวัติศาสตร์ให้ความช่วยเหลือ²⁰ ถนนสายนี้เป็นเส้นทางสำคัญในการสร้างความมั่นคงให้ แก่ประเทศ เพราะเป็นเส้นทางที่เชื่อมระหว่างภาคตะวันออกเฉียงเหนือกับกรุงเทพฯซึ่งตั้ง กล่าวแต่ต้นแล้วว่า ภาคตะวันออกเฉียงเหนือเป็นเขตที่อยู่ภาวะอันตรายจากการเผยแพร่ลัทธิคอมมิวนิสต์เป็นอย่างมาก ดังนั้นการสร้างถนนสายมิตรภาพ ได้ทำให้รัฐบาลไทย สามารถเข้าถึงประชาชนในภาคอีสานได้สะดวกและรวดเร็วยิ่งขึ้น เพื่อที่จะทำการต่อต้าน ลัทธิคอมมิวนิสต์

และเส้นทางอีกสายหนึ่งที่ได้รับความช่วยเหลือจากสหรัฐอเมริกาคือทางหลวงสาย ตะวันตก-ตะวันออกเฉียง ซึ่งสร้างเสร็จในปี 2503 และเป็นส่วนแรกของถนนจากอำเภอแม่สอด ซึ่งอยู่ทางพรมแดนไทย-พม่ามายังจังหวัดนครพนมด้านริมฝั่งแม่น้ำโขงโดยในขั้นแรกทางหลวง สายนี้มีผลดีต่อผลผลิตทางการเกษตร แต่ในภายหลังคือปี 2513 กลับได้ประโยชน์ในเรื่อง ของความมั่นคงจากทางหลวงสายนี้เนื่องจากภูมิประเทศที่เป็นภูเขาของบริเวณนี้เป็นดินแดน ที่ห่างไกลความเจริญและมีผู้ก่อการร้ายรวมตัวกันอยู่²¹ ดังนั้นการมีทางหลวงสายนี้ได้ทำให้ รัฐบาลสามารถใช้เป็นเส้นทางเพื่อต่อต้านลัทธิคอมมิวนิสต์และสร้างความมั่นคงให้แก่ประเทศ

²⁰ รุเบิร์ต เจ. มัสแคต, สหรัฐอเมริกากับการพัฒนาเศรษฐกิจและความมั่นคง ในประเทศไทย, แปลโดย กุสุมาลย์ รัชตะนันท์และคนอื่น ๆ (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2536), หน้า 120

²¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 123

อย่างไรก็ตาม แนวทางการพัฒนาในสมัยปฏิวัตินั้นได้ก่อให้เกิดความแตกแยกภายในสังคม กล่าวคือ การที่จอมพลสฤษดิ์ อนุรักษ์ ได้ใช้ความเด็ดขาดและรุนแรงในการปราบปรามพวกที่ทำตัวเป็นอันตรายต่อความมั่นคงของประเทศ ได้ทำให้ผู้บริสุทธิ์และรักชาติถูกจับกุมไปด้วย ซึ่งในเรื่องนี้มีผู้ให้ความเห็นไว้ว่า คนไทยทุกคนล้วนแล้วมีความรักชาติอยู่ในตัวทุกคน ดังนั้นการกล่าวหาบุคคลในชาติว่าเป็นคอมมิวนิสต์จึงเป็นการทำไปเพื่อให้ผู้ปกครองอยู่ในตำแหน่งได้นาน ๆ เท่านั้น ซึ่งสิ่งเหล่านี้ทำให้เกิดความแตกแยกของประชาชนในประเทศ²² ในเรื่องของภัยคอมมิวนิสต์นี้จัดได้ว่าเป็นข้ออ้างที่ดีของผู้ที่ก้าวสู่อำนาจอย่างไม่ถูกต้องตามหลักประชาธิปไตยจอมพลสฤษดิ์ อนุรักษ์ ก็เป็นอีกผู้หนึ่งที่อาศัยหลักดังกล่าวเพื่อแสวงหาความชอบธรรมของตน ซึ่งใช้ได้ดีและสอดคล้องกับความต้องการของประเทศสหรัฐอเมริกา โดยอาศัยภัยจากลัทธิคอมมิวนิสต์ในการดำเนินนโยบายทางสังคมซึ่งอาศัยการปราบปรามอย่างรุนแรง ทั้ง ๆ ที่ในช่วงเวลานั้นลัทธิคอมมิวนิสต์ยังไม่ได้ใช้วิธีการต่อสู้ด้วยกำลังอาวุธแต่อย่างใด ดังมีผู้วิจารณ์การเคลื่อนไหวของพรรคคอมมิวนิสต์ในสมัยของจอมพลสฤษดิ์ อนุรักษ์ ไว้ว่า

แม้ว่าพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย จะได้ใช้วิธีการโฆษณาโจมตีความเหลวแหลกที่ปรากฏอยู่ในสังคมไทยและเรียกร้องให้มีการโค่นล้มรัฐบาลไทยอย่างรุนแรงเรื่อยมา ตั้งแต่เริ่มเคลื่อนไหว แต่พรรคคอมมิวนิสต์ก็ไม่เคยใช้วิธีการต่อสู้ด้วยกำลังอาวุธ เป็นวิธีทำลายแบบสังคมไทยในปัจจุบัน จนกระทั่งถึงปี พ.ศ. 2507 จึงได้นำวิธีการต่อสู้ด้วยกำลังอาวุธควบคู่กันไปกับวิธีโฆษณาและแทรกซึมบ่อนทำลายช่วงเวลาที่ยอมพลสฤษดิ์ อนุรักษ์ ครองอำนาจได้สั่งปราบปรามคอมฯ อย่างเจ็บขาด ซึ่งคอมมิวนิสต์ขณะนั้นยังไม่ถึงขั้นรุนแรงที่จะใช้กำลังเข้าล้มล้างรัฐบาลได้ ดังที่ยอมพลสฤษดิ์ กล่าว²¹

²²จางงศ์ ใจเที่ยง, "การปฏิวัติ 2501...", หน้า 135

²³กระมล ทวงธรรมชาติ, "อุดมการกับสังคมไทยในปัจจุบัน" ใน อุดมการกับสังคมไทย ฉัตรทิพย์ นาถสุภา, รวบรวม (กรุงเทพฯ : สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, 2515), หน้า 113.

จะเห็นได้ว่าการดำเนินการพัฒนาของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ มีจุดมุ่งหมายเพื่อความมั่นคงรวมอยู่ด้วย แต่เมื่อถึงเวลาปฏิบัติกลับทำให้ประชาชนเกิดความแตกแยกแทนที่จะทำให้เกิดความสามัคคีอันจะนำไปสู่ความไม่มั่นคงในที่สุด

และแม้ว่าในสมัยปฏิวัตินี้ จะมีความพยายามสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างรัฐบาล ประชาชน และสถาบันพระมหากษัตริย์ แต่ในทางปฏิบัติกลับทำให้เกิดเป็นช่องว่างระหว่างฝ่ายปกครองและผู้อยู่ใต้การปกครอง โดยเฉพาะระหว่างข้าราชการและประชาชนในสมัยนี้จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้มีความพยายามที่จะใช้ข้าราชการเป็นเครื่องมือเพื่อสื่อสารความเข้าใจอันดีระหว่างรัฐบาลกับประชาชน แต่ผลกลับกลายเป็นทำให้เกิดการแบ่งชนชั้นระหว่างข้าราชการ ที่ถือว่าเป็นผู้นำความสะอาดกลายไปให้กับประชาชนที่เป็นเพียงผู้คอยรับความช่วยเหลือจากบรรดาข้าราชการ ซึ่ง ทำให้เกิดช่องว่างและความห่างไกลระหว่างชนชั้นอันจะทำให้สังคมไม่เป็นเอกภาพเดียวกัน และในด้านของตัวข้าราชการเองก็เกิดการกระตุ้นความคิดสร้างสรรค์ในฐานะผู้ปกครองน้อยมากเพราะนโยบายต่างๆ มักรับมาจากรัฐบาล ประกอบกับการส่งเจ้าหน้าที่พัฒนาท้องถิ่นมาจากส่วนกลางทำให้ข้าราชการเหล่านี้เข้าไปไม่ถึงประชาชนดังที่มีข่าวการขัดแย้งกันระหว่างข้าราชการกับประชาชนจนกระทั่งหนังสือพิมพ์ได้นำข่าวมาลงไว้ดังนี้

ดังจะเห็นได้จากการที่มีรายงานข่าวว่าผู้ว่าราชการจังหวัดบางคนเกิดเป็นร้อย
ถ้อยความกับราษฎร บางรายก็ถูกราษฎรหรือผู้ใต้บังคับบัญชาร้องเรียนมายัง
กระทรวงมหาดไทยบ่อยครั้ง²⁴

และประชาชนเองก็ไม่ได้รับประโยชน์จากความช่วยเหลือจากส่วนกลางเท่าที่ควร เพราะการพัฒนาประเทศในชนบทของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ยุคหลังๆ นับแต่ปี 2504 เป็นต้นมา ซึ่งเป็นช่วงที่ภัยจากลัทธิคอมมิวนิสต์กำลังมีความรุนแรงในประเทศลาวไม่ว่าจะเป็นการสร้างบ่อน้ำระบบชลประทาน หรือถนนหนทางต่าง ๆ นั้น รัฐบาลไม่สนใจที่จะสำรวจความต้องการที่แท้จริงของประชาชนหากแต่การดำเนินการดังกล่าวนั้นทำเพื่อสนองตอบความมั่นคงแห่งชาติของรัฐบาลมากกว่า แต่ผลของการกระทำที่ออกมาทำให้เกิดความไม่มั่นคงมากกว่า

24 "ผู้ที่จะเป็นเจ้าเมือง"ไทยรัฐ (6 มิถุนายน 2504)

ผลด้านความมั่นคงของรัฐบาล

จากการที่ในสมัยปฏิวัตินี้ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ มีบทบาทที่เด่นมาก ทั้งในเรื่องความเป็นผู้นำและการดำเนินนโยบายที่เข้มงวด ประกอบกับการปกครองในสมัยนั้นรัฐบาลไม่มีผู้ใดจะมาทำการตรวจสอบรัฐบาลได้จึงทำให้ในสมัยของการพัฒนานี้ได้มีการดำเนินนโยบายภายใต้อิทธิพลของผู้นำในระบบเผด็จการ กล่าวคือ คำสั่งของนายกรัฐมนตรี หรือประกาศของคณะปฏิวัติ ถือเป็นกฎหมายที่ทุกคนจะต้องปฏิบัติ หรือละเว้นการปฏิบัติอย่างเคร่งครัด ถ้าผู้ใดฝ่าฝืนจะต้องถูกลงโทษ ซึ่งในขณะนั้นตามมาตรา 17 นายกรัฐมนตรีสามารถสั่งประหารชีวิตผู้ที่เห็นว่ากระทำผิดได้โดยไม่ต้องสอบสวนก่อน ลักษณะดังกล่าวถือได้ว่าในส่วนหนึ่งทำให้รัฐบาลอยู่ในฐานะที่มั่นคงมากเพราะจะไม่มีใครต่อต้านใด ๆ ต่อนโยบายของรัฐบาลจากประชาชน เนื่องจากประชาชนจะเกิดความเกรงกลัวต่อการลงโทษของรัฐบาลในสมัยนั้น ดังคำกล่าวของผู้ที่อยู่ในช่วงเวลานั้นได้เล่าถึงสภาพสังคมในช่วงนั้นว่า

คนในละแวกบ้านมักจะกลัวตำรวจ และจะไม่ค่อยมีปัญหาระหว่างกันแล้ว เรื่องจะถึงตำรวจ กลัวว่าถ้าทำอะไรผิดจะถูกยิงเป้า เพราะรัฐบาลช่วงนั้น จะทำโทษผู้ทำผิด เม็ดโดยกรยิงเป้าตลอด จำได้ว่าถ้าใครทำผิดตรงไหนก็ จะถูกจับไปยิงเป้าตรงนั้น เช่น ถ้าเกิดไฟไหม้ตรงไหนถ้าจับคนวางเพลิงได้ ก็จะถูกนำมายิงเป้าตรงที่เกิดเหตุ และจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์จะมากำกับการลงโทษด้วยทุกครั้ง²⁵

และอีกผู้หนึ่งได้เล่าถึงสภาพสังคมในช่วงนั้นว่า

สมัยนั้นไม่ว่าจะทำอะไรต้องระวังไปหมดทุกอย่าง ถ้ารัฐบาลสั่งอะไรก็ต้องคอยปฏิบัติตาม โดยเฉพาะตัวจอมพลสฤษดิ์ คนจะกลัวมากเพราะเขาทำจริง ถ้าเห็นว่าผิดก็จะจับเลย ถึงจะไม่ได้ทำอะไรผิดก็ยังคงกลัวเลย ดูอย่างพระ

²⁵สัมภาษณ์นายเทียน มีทิศ อายุ 76 ปี, วันที่ 11 มีนาคม 2540.

พินลธรรมเป็นตัวอย่าง ท่านไม่ได้เป็นคอมมิวนิสต์เลย แต่ก็ยังถูกกล่าวหาว่า
เป็นคอมมิวนิสต์ สมัยนั้นการไม่ทำผิด หลีกเลียงเป็นการดีเพราะแม้แต่พระยัง
ถูกจับเลย²⁶

จะเห็นได้ว่าการที่รัฐบาลใช้มาตรการที่รุนแรงได้นำมาซึ่งความมั่นคงของรัฐบาลเองเนื่อง
จากไม่มีผู้ใดกล้าคัดค้านหรือต่อต้านนโยบายของรัฐบาล การที่ไม่มีการชุมนุมประท้วงจาก
คนงาน กรรมกร รวมถึง นักศึกษา ประชาชนย่อมส่งผลดีต่อความมั่นคงของรัฐบาลที่จะไม่
ต้องคอยเสียเวลาในการปราบปรามและแก้ไข ทำให้รัฐบาลมีเวลาที่จะมุ่งพัฒนาประเทศ
ชาติและสร้างความมั่นคงให้แก่ตนเองมากยิ่งขึ้น

ในด้านส่วนตัวของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์นั้นในสมัยปฏิวัติ พ.ศ. 2501-2506
ได้ทำให้ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นนายกรัฐมนตรีที่อยู่ใต้อาณัติของประชาชนคนหนึ่งการ
ทำงานอย่างหนักเพื่อประเทศชาติ ทำให้จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์อยู่ในฐานะของผู้นำที่
เสียสละอย่างเต็มที่ที่เป็นบุคคลที่เข้มแข็งและเด็ดขาด ซึ่งมีความเสียสละส่วนตัวอย่างมาก
เพื่อประชาชน ในฐานะหัวหน้าคณะปฏิวัติ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์มีความสามารถที่จะวาง
โครงการพัฒนา และทำให้โครงการปลูกฝังค่านิยมลงไปบนความคิดของประชาชนให้เกิด
ความคิดว่าการพัฒนาเป็นสิ่งที่พึงกระทำ การลอกเลียนเลียนประชาชนเพื่อดูแลทุกข์สุขเพื่อ
สืบตามความต้องการของประชาชนทำให้จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นผู้นำที่ถือได้ว่าพูดจริง
ทำจริง ความเด็ดขาดของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ในการปราบปรามปัญหาต่าง ๆ ใน
สังคมทำให้ประชาชนเลื่อมใสและศรัทธารัฐบาล การพัฒนาปรับปรุงถนน การเร่งพัฒนาคน
และการดำเนินนโยบายทางกฎหมายอย่างเคร่งครัด โดยการกล่าวเสมอว่า "ข้าพเจ้าขอ
รับผิดชอบแต่เพียงผู้เดียว" การดำเนินนโยบายต่าง ๆ ทำให้ประชาชนยอมรับและศรัทธา
ในตัวผู้นำมาก และทำให้ฐานะผู้นำของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์มีความโดดเด่นมาก และ
เป็นนายกรัฐมนตรีที่อยู่ใต้อาณัติประชาชนมาโดยตลอด เพราะจากการสัมภาษณ์บุคคลต่างๆ ซึ่ง
เขาเหล่านั้นล้วนแล้วแต่ยังคิดถึงจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์อยู่มาก โดยมักจะมีความต้องการให้
จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์เป็นนายกรัฐมนตรีในปัจจุบันด้วย ดังตัวอย่างการให้สัมภาษณ์บาง

²⁶สัมภาษณ์นางบุญศรี มีทิศ อายุ 64 ปี, วันที่ 11 มีนาคม 2540

ตอนว่า

อยากให้ สฤณี เป็นนายกรัฐมนตรีในสมัยนี้ พวกเมายาบ้า ขรมยต่าง ๆ จะได้ไม่มี ปัญหาการจราจรมีการเอาใจใส่มาก ถ้าใครทําความเดือดร้อนก็ต้องยิงเป้าคนจะได้ไม่กล้า สังคมสมัยนี้หลวมมากเลย คนมันถึงกล้า...ชอบที่จอมพลสฤณีได้ตัดขาด...ชอบพูดติดปากกันว่า "ข้าพเจ้าจะขอรับผิดชอบแต่เพียงผู้เดียว" จนสมัยนี้ก็ยังคงพูดอยู่เรื่อย²⁷

จะเห็นได้ว่าประชาชนในสมัยนี้มักจะชื่นชอบ จอมพลสฤณี ธารรัตน์ โดยมักจะชอบในเรื่องพฤติกรรมและการดำเนินงานของจอมพลสฤณี ธารรัตน์ เช่นมีผู้ให้สัมภาษณ์ว่า "จอมพลจะสนใจการดับเพลิงและสนใจวัยรุ่น ผมเองเคยมีเพื่อนถูกตำรวจจับเพราะเมาเหล้า ตำรวจกล่าวหาว่าทําทัวเป็นอันธพาล แต่พอหายเมาคุยกันรู้เรื่องตำรวจก็ปล่อยกลับมา...²⁸ จาก การสัมภาษณ์จะเห็นได้ว่าจอมพลสฤณี ธารรัตน์ เป็นที่ชื่นชอบของประชาชนอยู่ไม่เื่อยทีเดียว และจากการที่เป็นที่ชื่นชอบโดยทั่วไปของประชาชน ทําให้จัดว่าจอมพลสฤณี ธารรัตน์เป็นผู้ที่ประสบความสำเร็จในการปกครองไม่น้อย

ความเป็นจอมพลสฤณี ธารรัตน์ ก็ยังคงติดอยู่ในใจคนไทยอยู่จนถึงบัดนี้ ดังคำให้สัมภาษณ์ของนางอุไร นิมะเงิน ที่กล่าวถึงวันที่จอมพลสฤณี ธารรัตน์ ถึงแก่อสัญกรรมไว้ว่า

จำได้ว่าวันนั้นตนเองขายของอยู่ในตลาด เมื่อรู้ว่าท่านจอมพลตาย ในตลาด มีแต่คนบ่นว่าเสียดายไม่ยอมกาให้ตาย...คนในตลาดค่อนข้างน้อยและเงียบขม... ในส่วนของตัวเองรู้สึกเสียดายเพราะจอมพลเป็นคนดี ชอบช่วยเหลือประชาชน แม้จะดูไปบ้าง แต่ก็ยังไม่ยอมกาให้ตาย...²⁹

²⁷สัมภาษณ์นายประภาส เอี่ยมเมือง อายุ 49 ปี, 11 มีนาคม 2540.

²⁸สัมภาษณ์ นายชาติ จันทรศิริ อายุ 72 ปี, 11 มีนาคม 2540.

²⁹สัมภาษณ์ นางอุไร นิมะเงิน อายุ 53 ปี , 11 มีนาคม 2540.

แต่อย่างไรก็ตาม การดำเนินนโยบายพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม เป็นช่องทางให้จอมพลสฤษดิ์ ุณะรัชต์ได้มีโอกาสหาผลประโยชน์จากการดำเนินนโยบายดังกล่าวและได้ปรากฏว่าจอมพลสฤษดิ์ ุณะรัชต์ สามารถสร้างผลประโยชน์ให้กับตนเองได้เป็นจำนวนมาก เช่นการเข้าตำแหน่งหน้าที่ในทางมิชอบ นารายได้จากสำนักงานสลากกินแบ่งรัฐบาลไปใช้ในกิจการส่วนตัว³⁰

จากการกระทำดังกล่าว ได้ทำให้จอมพลสฤษดิ์ ุณะรัชต์ เป็นนายกรัฐมนตรีที่มีเรื่องถูกวิพากษ์วิจารณ์มากภายหลังจากอสัญกรรมแล้ว โดยเฉพาะในเรื่องของการแย่งทรัพย์สินมรดก ซึ่งปรากฏว่ามีเงินสดถึงประมาณ 410 ล้านบาทนั้นและทรัพย์สินดังกล่าวจากการตรวจสอบส่วนหนึ่งเป็นเงินสืบราชการลับของสำนักนายกรัฐมนตรี และจากกองสลากกินแบ่งรัฐบาลรวมถึงการมีผลประโยชน์จากบริษัทต่าง ๆ ถึง 45 แห่ง ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่า ปัญหาเรื่องการเงินนี้ทำให้ชื่อเสียงของจอมพลสฤษดิ์ ุณะรัชต์ต้องกระทบกระเทือนไปด้วย แม้ว่าจะถึงอสัญกรรมไปแล้วก็ตาม

การใช้อภิสิทธิ์เพื่อสร้างผลประโยชน์ส่วนตัวโดยอาศัยช่องโหว่ของกฎหมาย ในสมัยของการปฏิวัตินี้ คำสั่งหรือประกาศของคณะปฏิวัติถือว่าเป็นกฎหมายที่ต้องยึดถือและปฏิบัติตาม และในการดำเนินนโยบายทางเศรษฐกิจในช่วงเวลาดังกล่าว ได้มีการสั่งออกประกาศของคณะปฏิวัติที่สำคัญ 2 ฉบับ คือ ประกาศคณะปฏิวัติฉบับที่ 47 และ 49 ซึ่งมีสาระสำคัญในการอนุญาตให้บุคคลหรือนิติบุคคลมีสิทธิที่จะถือครองที่ดินได้โดยไม่จำกัดจำนวน³¹ ทั้งนี้โดยให้เหตุผลว่าเป็นการส่งเสริมการลงทุนของเอกชน แต่อย่างไรก็ตามในเวลาต่อมา

³⁰"รายงานการสอบสวนของคณะกรรมการสอบสวนทรัพย์สินของรัฐในกองมรดกของจอมพลสฤษดิ์ ุณะรัชต์ ฉบับที่ 6, 20 ตุลาคม 2507 ", สป.5.1.3/62 เรื่องประมวลการสอบสวนของคณะกรรมการสอบสวนทรัพย์สินของรัฐในกองมรดกของจอมพลสฤษดิ์ ุณะรัชต์ หน้า 109-188

³¹ราชกิจจานุเบกษา 76 ตอนที่ 8 (13 มกราคม 2502)

จอมพลสฤษดิ์ อนุรักษ์ได้ใช้ประกาศคณะปฏิวัติทั้งสองฉบับนี้เพื่อตอบสนองความต้องการของตนเอง คืออาศัยความมีเสรีเพื่อการถือครองกรรมสิทธิ์ในที่ดิน กว้างซื้อที่ดินทั้งในกรุงเทพฯ และต่างจังหวัด ซึ่งปรากฏว่าจอมพลสฤษดิ์ อนุรักษ์ได้กว้านซื้อที่ดินในเขตกรุงเทพฯ ถึง 300 แปลงรวม 131 ไร่³² ส่วนในต่างจังหวัดนั้นประกอบด้วย เพชรบูรณ์ สุพรรณบุรี ชัยนาท ประจวบคีรีขันธ์ ชุมพร เชียงใหม่ นครราชสีมา ปทุมธานี และ ชลบุรี ปรากฏว่าจอมพลสฤษดิ์ อนุรักษ์ ได้กว้านซื้อที่ดินไว้ถึง 22,000 ไร่ รวมไร่ทั้งสิ้น 300 ไร่³³

นอกจากนั้นจอมพล สฤษดิ์ อนุรักษ์ยังได้อาศัยการพัฒนาเศรษฐกิจแบบเสรีนิยมสร้างความร่ำรวยให้แก่ตนเอง และ สัมภรรรภพวก โดยการใช้กลไกรัฐที่อยู่ภายใต้การควบคุมของตมมาสนับสนุนการค้าและการลงทุนของตน เช่น การที่จอมพลสฤษดิ์ อนุรักษ์ได้อาศัยตำแหน่งประธานคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน สนับสนุนบริษัทต่าง ๆ หลายบริษัทที่ตนเองเป็นกรรมการหรือถือหุ้นอยู่ให้ได้รับบัตรส่งเสริมจากสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุนถึง 6 บริษัทคือ บริษัทชลประทานซีเมนต์จำกัด บริษัท แสนสุรัตน์ จำกัด บริษัทกรุงเทพใหม่ไทย จำกัด บริษัทบางกอกกระสอบ จำกัด บริษัทโรงกลั่นน้ำมันไทย จำกัด และบริษัทไทยแลนสเมลดิ้ง แอนด์ รีไฟนิง จำกัด³⁴ในการใช้สิทธิในการกระทำความผิดกล่าวหาให้จอมพลสฤษดิ์ อนุรักษ์ร่ำรวยอย่างรวดเร็ว โดยภายหลังได้เป็นนายกรัฐมนตรีได้ไม่นาน จอมพลสฤษดิ์กลับมีทรัพย์สินเงินสดรวมทั้งสิ้นประมาณ 100 ล้านดอลลาร์³⁵จะเห็นได้ว่าจอมพลสฤษดิ์ อนุรักษ์ได้อาศัยอำนาจที่ตนมีอยู่ในมือแสวงหาผลประโยชน์จากการดำเนินนโยบายทางเศรษฐกิจจนทำให้มีฐานะร่ำรวย และเมื่อถึงแก่อสัญกรรมแล้วปัญหาเรื่องมรดกต่าง ๆ ได้ทำให้เกิดปัญหาการแย่งชิงกันในครอบครัว ซึ่งนับว่าเป็นคดีที่ระดังดังมากคดีหนึ่ง นอกจากนั้น การดำเนินนโยบายดังกล่าวได้ทำให้เกิดการคอร์รัปชันอย่างมากเพราะการใช้

³²จารึก สุคติ "นโยบายพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศไทย...", หน้า 231.

³³เรื่องเดียวกัน

³⁴อุกฤษฏ์ ปัทมานันน์, "สหรัฐอเมริกากับนโยบายเศรษฐกิจไทย (1960-1970)", (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2526), หน้า 139.

³⁵พ.บ. 7/2507/สร.2.4 ปีที่ 3, เรื่องจอมพลสฤษดิ์และเรื่องมรดกต่าง ๆ

ระบบอภิสิทธิ์ได้ทำให้การดำเนินการต่าง ๆ ไม่ต้องผ่านการตรวจสอบที่เข้มงวดเนื่องจากจอมพลสฤษดิ์ ุณะรัชต์ ได้มอบหมายให้รัฐมนตรีว่าการเป็นผู้รับผิดชอบในหน้าที่ของแต่ละกระทรวงและพิจารณาสั่งการไปได้โดยไม่ต้องนำเสนอคณะรัฐมนตรี อันเป็นการให้อำนาจรัฐมนตรีในการบริหารงานและดำเนินนโยบายได้อย่างอิสระ³⁶ ดังนั้นเมื่อถึงขั้นตอนการดำเนินการจึงไม่ได้ผลเท่าที่ควร เช่น การพัฒนาถนนบางสายเกิดการคอร์รัปชันอย่างมากมายในที่สุดถนนสายนี้ต้องชำรุดอย่างรวดเร็ว ดังที่มีผู้ร้องเรียนผ่านทางหนังสือพิมพ์ไว้ว่า "ด้านเก็บเงินที่ถนนสุขุมวิท เลยสถานตากอากาศบางปูไปนิดหน่อย เพิ่งสร้างเสร็จใหม่ ๆ และทาศิธีรับมอบไปเมื่อเร็ว ๆ นี้ เกิดแตกร้าวท้าวจะชำรุดเอา ไม่ทราบเป็นเพราะเหตุใด³⁷ อาจกล่าวได้ว่าการดำเนินนโยบายพัฒนาประเทศ ทำให้จอมพลสฤษดิ์ ุณะรัชต์ เป็นที่ยอมรับของประชาชน

สรุปได้ว่า การดำเนินนโยบายทางด้านเศรษฐกิจและสังคมของรัฐบาลคณะปฏิวัติ ซึ่งนำโดยจอมพลสฤษดิ์ ุณะรัชต์ ทำให้เกิดผลกระทบต่อด้านเศรษฐกิจ สังคม ความมั่นคงจากภัยของลัทธิคอมมิวนิสต์ ตลอดจนรวมถึงการนำไปสู่ความมั่นคงของ ัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ุณะรัชต์ ซึ่งทั้งหมดที่กล่าวมาทุกด้านได้รับผลทั้งที่เป็นส่วนดีและส่วนเสีย จากการดำเนินนโยบายดังกล่าว และบางปัญหายังคงมีส่วนส่งผลถึงสมัยปัจจุบัน

³⁶กองจดหมายเหตุแห่งชาติ.ก/บ7/2502/ทก 1.1 เรื่องสภาร่างรัฐธรรมนูญสยามรัฐ ฉบับวันที่ 11 กุมภาพันธ์ 2502

³⁷ไทยรัฐ (4 มิถุนายน 2504)

บทสรุป

ภายหลังจากที่จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ได้ทำการปฏิวัติใน พ.ศ. 2501 แล้วจึงเข้าดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีได้มีการนำระบบเศรษฐกิจแบบเสรีนิยมมาใช้เนื่องจากสภาพการณ์ทั้งภายในและภายนอกประเทศในช่วงเวลานั้นมีส่วนผลักดันที่ทำให้จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ตัดสินใจเลือกใช้ระบบเศรษฐกิจแบบเสรีนิยมกล่าวคือ จากปัจจัยภายนอกได้แก่ สหรัฐอเมริกาและธนาคารโลกต่างสนับสนุน โดยเฉพาะในด้านของสหรัฐอเมริกาที่ต้องการหาทางป้องกันการขยายตัวของลัทธิคอมมิวนิสต์ที่กำลังแพร่ขยายอยู่ทั่วโลก ในส่วนของภาคพื้นเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ประเทศไทยถือว่าเป็นประเทศหน้าด่านที่สำคัญที่จะทำการต่อต้านลัทธิดังกล่าวจากประเทศลาวและเวียดนาม ดังนั้นสหรัฐอเมริกาจึงทุ่มเทความช่วยเหลือจำนวนมหาศาลให้แก่ไทย โดยเฉพาะในเรื่องของเศรษฐกิจ ซึ่งสหรัฐอเมริกาเห็นว่าการจะป้องกันลัทธิคอมมิวนิสต์นั้น ความมั่นคงทางด้านการทหารเพียงประการเดียวไม่สามารถจะสกัดกั้นลัทธิดังกล่าวได้ หากแต่จะต้องมีเศรษฐกิจดี ประชาชนมีความเป็นอยู่ที่ดี จึงจะทำให้นโยบายการต่อต้านลัทธิคอมมิวนิสต์มีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้น ประกอบกับการมุ่งหวังที่จะนำเงินลงทุนชาวอเมริกันเข้ามาลงทุนในไทย

ในส่วนของปัจจัยภายในประเทศนั้น ความขัดแย้งในเรื่องผลประโยชน์ระหว่างกลุ่มสี่เสาเทวดากับกลุ่มขอยราชครู ซึ่งจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ได้ตัดสินใจเลือกที่จะใช้ระบบเศรษฐกิจแบบเสรีนิยม เพราะระบบเศรษฐกิจดังกล่าวนี้ สามารถทำลายฐานอำนาจทางเศรษฐกิจของกลุ่มขอยราชครู ซึ่งมีผลประโยชน์จากการดำเนินนโยบายเศรษฐกิจโดยเน้นระบบรัฐวิสาหกิจไว้ ซึ่งจากวิธีการดังกล่าว ทำให้จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ สามารถกำจัดศัตรูทางการเมืองลงได้ และสร้างความมั่นคงให้กับตนเองมากยิ่งขึ้น ประกอบกับการใช้ระบบเศรษฐกิจแบบเดิมคือ ระบบทุนนิยมโดยรัฐที่เน้นการดำเนินงานของรัฐวิสาหกิจในช่วงเวลานั้นได้ประสบความล้มเหลวโดยได้นำปัญหาต่าง ๆ มาสู่เศรษฐกิจไทย จนทำให้บรรดาพ่อค้า นักลงทุนตลอดรวมถึงประชาชนต้องได้รับความเดือดร้อน จากปัจจัยต่าง ๆ ข้างต้นมีส่วนที่ทำให้จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เกิดแนวคิดที่จะทำการพัฒนาระบบเศรษฐกิจไทยใหม่

จากแนวคิดนี้ได้นำไปสู่นโยบายในการปฏิบัติ ซึ่งจอมพลสฤษดิ์ อนุรักษ์ได้สนับสนุนการดำเนินนโยบายเศรษฐกิจแบบเสรีนิยม โดยแบ่งการพัฒนาทางเศรษฐกิจออกเป็น การพัฒนาระบบเศรษฐกิจเพื่อความมั่นคง และการพัฒนาระบบเศรษฐกิจเพื่อการอุตสาหกรรม และการเกษตรกรรม การดำเนินนโยบายดังกล่าวโดยอาศัยอำนาจเผด็จการเข้าช่วยอย่างมาก เช่น มีการใช้อำนาจผ่านทางพระราชบัญญัติ และคำสั่งของคณะปฏิวัติฉบับต่าง ๆ ซึ่งการใช้อำนาจนี้จะทำให้เกิดความมั่นคงและความเจริญก้าวหน้าทางการเกษตรกรรมและอุตสาหกรรมมากขึ้นในระดับหนึ่ง

อย่างไรก็ตามจอมพลสฤษดิ์ อนุรักษ์ ตระหนักดีว่าการจะพัฒนาเศรษฐกิจให้ได้ดีนั้น จำเป็นจะต้องปรับสังคมให้เข้ากับระบบเศรษฐกิจด้วย ดังนั้นจอมพลสฤษดิ์ อนุรักษ์จึงได้ทำการพัฒนาทางด้านสังคมควบคู่ไปกับระบบเศรษฐกิจ โดยเฉพาะในเรื่องของการสร้างและปรับปรุงค่านิยมความคิดของประชาชน ให้มุ่งพัฒนาตนเองเพื่อเข้าสู่การทำงานในระบบเศรษฐกิจที่รัฐบาลรับเข้ามา ตลอดจนมีการปรับเปลี่ยนสังคมเพื่อให้เกิดการถือคุณฐานะความเป็นอยู่ของประชาชน เช่น เรื่องของที่อยู่อาศัย เรื่องการอุปโภคบริโภค ฯลฯ ทั้งนี้จอมพลสฤษดิ์ อนุรักษ์ นอกจากจะมุ่งทำการพัฒนาทางด้านสังคมเพื่อรองรับระบบเศรษฐกิจแล้ว สมัยปฏิวัตินี้ยังได้ทำการพัฒนาทางด้านสังคมเพื่อความมั่นคงอีกด้วย กล่าวคือนับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2504 ลัทธิคอมมิวนิสต์จากประเทศเวียดนามได้แพร่ขยายเข้ามาในประเทศไทย ซึ่งทำให้จอมพลสฤษดิ์ อนุรักษ์ต้องตระหนักถึงความมั่นคงของชาติด้วยอีกประการหนึ่ง ดังนั้นภายหลังจากพ.ศ. 2504 นโยบายการพัฒนาทางด้านสังคมได้ปรับเปลี่ยนไปโดยมีเรื่องของความมั่นคงเข้ามาเกี่ยวข้อง กล่าวคือ จากเหตุผลในการสร้างความมั่นคงของประชาชนให้ดีขึ้นเพื่อเข้ากับระบบเศรษฐกิจ เปลี่ยนไปเป็นเพื่อสร้างความผูกพันระหว่างรัฐกับประชาชนให้เกิดขึ้น

ในส่วนของ การดำเนินนโยบายพัฒนาทางด้านสังคมนั้น จอมพลสฤษดิ์ อนุรักษ์ ได้อาศัยสถาบันที่สำคัญของชาติคือ สถาบันศาสนา และสถาบันพระมหากษัตริย์เป็นสื่อในการถ่ายทอดแนวคิดและนโยบายไปสู่ประชาชน โดยในด้านของศาสนานั้นจอมพลสฤษดิ์ อนุรักษ์ ได้มีความพยายามที่จะให้พระสงฆ์นำคำสอนของพระพุทธเจ้า ที่มุ่งสอนให้คนรู้จักช่วยเหลือ

ตนเอง มีความขยันหมั่นเพียรในการประกอบสัมมาอาชีพ อันเป็นธรรมที่เข้ากันได้ดีกับสมัยของการพัฒนา ในสมัยนี้ได้มีการเปิดโรงเรียนสอนธรรมาให้กับประชาชนทุกๆ วันอาทิตย์ เพื่อถ่ายทอดธรรมดังกล่าว ในส่วนของสถาบันพระมหากษัตริย์ จอมพลสฤษดิ์ รัชชัตนั้น ได้ส่งเสริมให้มีการยกย่อง พื้นฟูสถาบันพระมหากษัตริย์มากขึ้นทั้งนี้เพื่อสร้างความมั่นคงและชอบธรรมให้กับการปกครอง ในขณะที่เดียวกันก็ใช้สถาบันนี้เป็นสื่อในการถ่ายทอดแนวคิดและนโยบายของรัฐบาลไปสู่ประชาชน เช่นรัฐบาลได้เอื้อให้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และพระบาทสมเด็จพระบรมราชินีนาถเสด็จฯ เยี่ยมเยียนราษฎรในพื้นที่ต่าง ๆ ซึ่งจะมีพระบรมราชโอรสแก่ประชาชนให้ทามาหาเลี้ยงชีพ ช่วยเหลือตนเองอันนับเป็นการถ่ายทอดแนวคิดและนโยบายของรัฐบาล ในส่วนของความมั่นคงนั้นจอมพลสฤษดิ์ รัชชัต ได้ตระหนักถึงความสำคัญของสถาบัน"ชาติ" ที่มีอยู่ในจิตใจของประชาชน ดังนั้นการนำข้ออ้างว่า ภัยจากคอมมิวนิสต์จะทำลายสถาบันของชาติ ย่อมจะทำให้ประชาชนในชาติยอมไม่ได้ และทำการต่อต้านลัทธิคอมมิวนิสต์ นอกจากนี้จอมพลสฤษดิ์ รัชชัต ยังได้อาศัยระบบข้าราชการเข้าช่วยด้วย โดยเฉพาะตัวของข้าราชการที่อยู่ใกล้ชิดประชาชน เช่น ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน ฯลฯ ซึ่งจอมพลสฤษดิ์ รัชชัตได้ให้ความสำคัญกับบรรดาข้าราชการเหล่านี้จนถึงกับเรียกว่าเป็น "ข้าหลวงต่างใจ" โดยมุ่งให้ข้าราชการเหล่านี้ดูแลประชาชนอย่างใกล้ชิด ไม่ให้ประชาชนหันไปฝักใฝ่ลัทธิคอมมิวนิสต์ และมุ่งมั่นทามาหากิน ในส่วนของจอมพลสฤษดิ์ รัชชัตเองได้ทำงานอย่างหนัก เพื่อสร้างความผูกพันกับประชาชน เพื่อจะนำไปสู่แนวทางในการถ่ายทอดแนวคิด และ ค่านิยมให้กับประชาชน จอมพลสฤษดิ์ รัชชัตได้มุ่งทุ่มเทเวลาไปกับการเดินทางตรวจเยี่ยมความเป็นอยู่ของราษฎร และต้องใช้ทักษะในการพูด ตลอดจนความเป็นผู้นำของตนเองเข้าช่วยในการดำเนินนโยบายการพัฒนาเป็นอย่างมาก ในขั้นของการดำเนินงานเพื่อให้เป็นไปตามเป้าหมายนั้น จอมพลสฤษดิ์ รัชชัตก็ได้ใช้ความเฉียบขาดรุนแรงในการดำเนินการและการลงโทษจนทำให้สังคมในช่วงนั้น จัดได้ว่ามีความน่าสะพรึงกลัวด้วยส่วนหนึ่ง

การดำเนินนโยบายทางด้านเศรษฐกิจและสังคมดังกล่าว ได้ส่งผลให้เห็นในช่วงเวลาต่อมา ทั้งในส่วนที่เป็นผลที่ตรงตามเป้าหมาย และผลที่ไม่ตรงตามเป้าหมาย กล่าวคือในด้านของระบบเศรษฐกิจได้ทั้งผลที่ตรงตามเป้าหมาย คือ ทำให้งานด้านอุตสาหกรรมภายในประเทศขยายตัวมากยิ่งขึ้น และ ทำให้รายได้ประชาชนโดยรวมเพิ่มมากขึ้น ทั้งนี้เป็นเพราะมีเรื่องของการพัฒนาทางด้านสังคมเข้าช่วยด้วยในส่วนหนึ่ง ในส่วนของรัฐบาลเองสามารถได้ประโยชน์จากการดำเนินนโยบายดังกล่าวอย่างมาก เพราะปรากฏว่าการที่สังคมมีความเป็นระเบียบเรียบร้อย ส่งผลให้การดำเนินการเพื่อระบบเศรษฐกิจและความมั่นคงของรัฐบาลเป็นไปด้วยความสะดวกมากขึ้น แต่ผลที่ไม่ตรงตามเป้าหมายก็คือทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำในสังคม โดยเฉพาะในเรื่องของรายได้ซึ่งในท้ายที่สุด การพัฒนาไม่สามารถขจัดความยากจนออกไปได้ สำหรับปัญหาเรื่องความมั่นคงจากลัทธิคอมมิวนิสต์ส่งผลให้การพัฒนาของจอมพลสฤษดิ์ ๒๕๒๓ ได้ได้รับความช่วยเหลือจากสหรัฐอเมริกา เป็นอย่างมาก แต่ในขณะเดียวกันการไร้ข้ออ้างเรื่องภัยจากลัทธิคอมมิวนิสต์ ก็นำมาซึ่งความแตกแยกของคนภายในชาติ เพราะปรากฏว่าในการจับกุมบุคคลต่างๆ ในข้อหาว่าฝักใฝ่ลัทธิคอมมิวนิสต์ ทั้ง ๆ ที่เขาเหล่านั้นไม่ได้เป็นคอมมิวนิสต์ หากแต่กระทำการที่ขัดกับนโยบายของรัฐบาลเท่านั้น ปัญหานี้ได้นำไปสู่ความแตกแยกของคนในชาติมากกว่าที่จะทำให้เกิดความสามัคคีและกลับจะ เป็นการยุยงส่งเสริมให้คนในชาติหันไปฝักใฝ่ลัทธิคอมมิวนิสต์มากกว่าฝักใฝ่ต่อรัฐบาล

แต่อย่างไรก็ตามแม้ว่าจอมพลสฤษดิ์ ๒๕๒๓ จะรับแนวคิดในเรื่องระบบเศรษฐกิจแบบเสรีนิยมจากสหรัฐอเมริกา แต่เมื่อถึงขั้นตอนการดำเนินนโยบายปฏิบัติปรากฏว่าระบบทุนนิยมโดยรัฐยังคงมีอยู่ต่อไป แต่ได้เปลี่ยนแปลงไปเป็นรัฐวิสาหกิจที่เกี่ยวข้องกับการสร้างโครงสร้างพื้นฐานของการพัฒนา (infrastructure) เช่นการไฟฟ้า การประปา ฯลฯ และระบบการลงทุนของเอกชนก็ยังคงต้องพึ่งพาผู้มีอำนาจทางการเมืองอยู่ตลอดมา ซึ่งทำให้ฐานอำนาจทางเศรษฐกิจของจอมพลสฤษดิ์ ๒๕๒๓ มีมากขึ้นในขณะเดียวกัน การจัดระเบียบภายในสังคม ก็สามารถเอื้อประโยชน์ต่อระบบการปกครองแบบเผด็จการ ดังนั้นจากการดำเนินนโยบายทางเศรษฐกิจ สังคม การเมืองในสมัยพัฒนาที่ได้นำไปสู่ การมีอำนาจและฐานะที่มั่นคงของจอมพลสฤษดิ์ ๒๕๒๓ ในฐานะนายกรัฐมนตรี